

Barcelona, ciutat literària: literatura infantil i juvenil

Teresa Colomer

L'atenció dels infants cap a la literatura i la lectura forma part de la cultura de la ciutat. A l'inici del segle xx Barcelona esdevé una plaça literària important en aquest sector:

Pel desenvolupament d'infraestructures del llibre i el dinamisme del sector editorial infantil. Té la seu de la majoria d'editorials d'Espanya amb projecció a l'Amèrica Llatina, i comença a desenvolupar a gran escala l'edició destinada als infants i joves. És seu de revistes infantils com *Patufet* (1904), que, essent una revista en català, obté una tirada de 60.000 exemplars en un context de gran analfabetisme i escolarització en castellà, i es manté fins al 1939, en què és prohibida amb la instauració de la dictadura. El 1915 es crea la primera Xarxa de Biblioteques Populars amb secció infantil d'Espanya, amb la importació de models i activitats d'altres països, com ara "L'hora del conte". El mateix any es funda l'Escola de Bibliotecàries, la primera i única existent a Espanya durant noranta anys.

Per l'obertura al món. Les seves editorials (Mentora, Joventut, etc.) tradueixen els clàssics infantils universals, en la majoria de casos per primera vegada a Espanya (en català i castellà). L'Ajuntament convida pedagogs internacionals, com Maria Montessori, a assessorar les noves escoles municipals, amb una atenció prioritària a la lectura.

Per la implicació social. Es funda l'Associació d'Ensenyança Catalana, una entitat que implica el conjunt de la societat en el finançament voluntari i la creació de llibres infantils i materials escolars de qualitat, amb participació d'educadors, autors i il·lustradors destacats.

Durant els darrers cent anys, doncs, la ciutat ha estat la seu de múltiples iniciatives que ofereixen un panorama ple d'activitat literària. En l'actualitat, i pel que fa a la literatura infantil i juvenil, podem destacar els aspectes següents de la ciutat:

▪ **Té l'oferta formativa en llibres infantils i juvenils més important de l'àrea llatinoamericana.**

La Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona, l'Escola Massana, l'Escola EINA, etc., ofereixen formació especialitzada de cursos i postgraus. En molts casos, en col·laboració amb institucions de països llatinoamericans, com per exemple l'Organització de Estados Iberoamericanos (OEI), el Banco del Libro de Veneçuela, l'Instituto Emília del Brasil, etc.

Màster Llibres i Literatura Infantil i Juvenil
(en línia). UAB – Banco del Libro de Veneçuela

Curs Children's Books from a Global
Perspective (en línia). UAB – Banco del Libro
de Veneçuela

Màster Interuniversitari de Biblioteca Escolar
i Promoció de la Lectura. UAB-UB

Curs Leitura e Livros para Crianças
e Jovens (en línia). UAB – Instituto Emília

Diplomatura de postgrau Gràfica Narrativa
al segle XXI. Escola Massana

Curs Il·lustració per a Publicacions Infantils
i Juvenils. Escola EINA

Diplomatura de postgrau Biblioteques
Escolars, Cultura Escrita i Societat
en Xarxa (en línia). UAB-UB-OEI

Especialitat d'il·lustració a l'Escola de la
Dona – Espai Francesca Bonnemaison,
de la Diputació de Barcelona

Curs Llibres Infantils i Juvenils: Producció,
Usos i Recepció (en línia). UAB – Banco
del Libro de Veneçuela

Escola d'Esriptura de l'Ateneu,
amb cursos d'escriptura de literatura infantil

Curs Esriptura Literària per a Infants (en línia).
UAB – Banco del Libro de Veneçuela

▪ **Constitueix un pol de recerca en literatura infantil i juvenil.**

Compta amb **grups de recerca reconeguts**, com els equips GRETEL de la Universitat Autònoma de Barcelona; BESCULAR, POCIÓ i FRAC de la Universitat de Barcelona, així com altres grups de reflexió no universitària, com els de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, la Biblioteca Escolar 2.0, etc.

Aquests equips són centres de referència internacional pel que fa a la recerca en literatura infantil i juvenil i biblioteques escolars: tenen webs propis (amb la col·laboració d'autors, il·lustradors i narradors) que arriben a les 60.000 vistes anuals; són punt d'atracció per a doctorands i postdoctorands, principalment de l'Amèrica Llatina; tenen xarxes de contactes universitaris i d'institucions dedicades al foment del llibre i la lectura, o compten amb el primer web específic de literatura infantil i juvenil digital de l'àrea llatinoamericana.

Manté **infraestructures de recerca** com el Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil, a la Biblioteca Xavier Benguerel, i l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura de la Universitat de Barcelona.

Impulsa la celebració de **simposis i congressos** del sector, com el primer simposi internacional universitari específic sobre l'àlbum il·lustrat (Barcelona, 2007), que va donar lloc a una xarxa d'universitats europees amb simposis bianuals sobre aquest tema; el primer simposi sobre literatura infantil i juvenil digital de l'àrea llatinoamericana (Barcelona, 2014), o el Congrés de Literatura Infantil i Juvenil Catalana organitzat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (Barcelona, 2014).

▪ **Acull diverses institucions de promoció de la lectura.**

Des d'organismes oficials, com l'Ajuntament de Barcelona, que des de la Biblioteca Artur Martorell de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) dona suport a les escoles municipals amb un fons important de llibres infantils i juvenils i d'estudis sobre el tema.

I des d'entitats ciutadanes, com la Fundació Jordi Sierra i Fabra, amb seus a Medellín (Colòmbia) i Barcelona; el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (CLIJCAT), subdelegació de la International Board on Books for Young People (IBBY) a Catalunya, amb un ampli programa d'activitats; l'Associació de Mestres Rosa Sensat, amb un seminari específic de literatura infantil i juvenil des de fa més de cinquanta anys, o la Fundació Jaume Bofill, amb programes de recerca i suport a la lectura adreçats als infants.

▪ **És seu d'un gran nombre de webs i revistes especialitzades.**

A banda dels webs universitaris, podem esmentar:

Boolino. Llibres infantils (www.boolino.com/ca),

Llibres al Replà (www.llibresalrepla.blogspot.com),

Cornabou (www.andreusotorra.com/cornabou),

CLIJ. Cuadernos de literatura infantil y juvenil (www.revistaclij.com),

Faristol, revista del CLIJCAT (www.clijcat.cat/faristol/paginas), etc.

▪ **Desenvolupa múltiples accions de promoció del llibre infantil i juvenil.**

Exposicions, com les trenta-dues edicions de la Setmana del Llibre en Català, amb presència especial de llibre infantil i juvenil; les deu edicions de Món Llibre, festival de literatura per a nens i nenes organitzat per l'Ajuntament de Barcelona, o les exposicions sobre autors i il·lustradors (com les realitzades en els darrers anys al Palau Robert i al Museu d'Història de Catalunya).

Premis de diversos tipus: uns de participació escolar, com els premis Atrapallibres i Protagonista Jove del CLIJCAT, en què els alumnes llegeixen i atorguen el premi a les obres publicades l'any anterior d'una selecció feta per especialistes; altres de crítica, com el Premi de la Crítica Serra d'Or o els Premis Junceda d'Il·lustració de l'APIC, i els de les editorials (Folch i Torres i Joaquim Ruyra de La Galera, amb més de cinquanta anys de durada, les vint-i-tres edicions del Premi Edebé, les onze edicions del Premi Baranova, etc.)

Accions en relació amb les **biblioteques públiques**, com les trobades entre editors de llibres infantils i juvenils i bibliotecaris, organitzades pel Servei de Documentació del Llibre Infantil i Juvenil (SDLIJ), o el Club del Llibre, amb trobades amb escriptors a les biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Municipals.

Programes escolars de promoció de la lectura i l'escriptura literària, com el Projecte Lola Anglada i altres programes de l'IMEB; el programa LECXIT de la Fundació Jaume Bofill; "Lectura en veu alta", de la Fundació Enciclopèdia Catalana, o "VoxPrima, espais de pictoescriptura", programa d'escriptura creativa a les escoles d'entorns culturals febles organitzat per escriptors i il·lustradors, amb el suport del CCCB.

Iniciatives teatrals destinades a infants i joves, com els projectes pedagògics del Teatre Nacional de Catalunya, del Teatre Lliure o de la Fundació Miró, amb materials didàctics i difusió de la programació a les escoles, i programacions específiques per a infants de La Puntual, el Jove Teatre Regina, el Teatre Tantarantana o la companyia Cos de Lletra, amb petits festivals incorporats i webs de referència.

▪ **Existència de llibreries especialitzades en literatura infantil i juvenil**, amb programes d'activitats, com Abracadabra, Al·lots, Casa Anita, Luz de Lula o Syndrome Imaginaria, i llibreries generals, però amb molta activitat al voltant del llibre infantil i juvenil, com La Central o Abacus.

▪ **Existència d'editorials especialitzades en literatura infantil i juvenil** amb seu a Barcelona, com és el cas d'Ekaré Europa (amb seu central a Caracas), Blackie Books, Combel, Joventut, Kalandraka Catalunya, Takatuka, Thule, etc.

La riquesa d'iniciatives sobre els llibres i la lectura dels infants i joves de la ciutat de Barcelona assegura un marc idoni per a l'impuls que suposaria la declaració com a Ciutat de la Literatura. Però també dóna pistes sobre les especificitats del capital acumulat per la ciutat en determinats aspectes relacionats amb els llibres infantils i juvenils. La declaració com a Ciutat de la Literatura oferiria una situació propícia per a la coordinació interna, l'obertura a noves aliances amb les ciutats de la xarxa i la creació de línies d'actuació que tinguin en compte el capital específic i la dinàmica de la ciutat en objectius com els següents:

1. Esdevenir un pol de recerca i formació especialitzada en literatura infantil i juvenil.

A partir del que ja existeix, es pot constituir fàcilment un web d'enllaç d'institucions universitàries i centres de documentació associats de les ciutats de la xarxa que reuneixi ordenadament la informació sobre l'oferta formativa, sobre els projectes de recerca que es duen a terme i sobre la difusió dels resultats d'aquests projectes. També es poden establir simposis periòdics de la xarxa de ciutats literàries sobre literatura infantil i juvenil i sobre les accions de participació ciutadana en el foment de la lectura.

2. Esdevenir un pol d'atenció a la literatura infantil i juvenil digital com a nou aspecte prioritari en el repte de l'accés a la ficció i a la lectura.

Aquesta atenció passa tant per l'impuls de la recerca i l'acció escolar com per potenciar els lligams amb les destacades accions de la ciutat de Barcelona en aquest camp.

3. Impulsar l'actual Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil i establir una xarxa de centres de documentació de nou tipus amb les ciutats de la xarxa.

En la mateixa línia, es pot crear un **museu de la il·lustració catalana de llibres infantils i juvenils**, en relació amb el Museu del Disseny de Barcelona, acabat d'inaugurar, bé com a espai dins del museu o bé de caràcter virtual.

4. Impulsar noves accions de participació comunitària en la promoció escolar de la lectura,

tot partint de les iniciatives ja existents i a través de programes compartits amb altres ciutats. Per exemple, ampliar els projectes VoxPrima i Voluntaris per la Lectura, els premis Protagonista Jove i Atrapallibres del CLIJCAT, i els clubs de lectura de les nostres biblioteques; exportar i millorar festivals com Món Llibre, i contrastar i millorar els projectes del Pla de lectura municipal de l'IMEB i les biblioteques públiques o organismes com la Comissió de Lectura Pública de Barcelona. La participació comunitària és una de les línies més potents en l'actualitat per a l'extensió i millora de la lectura en els infants, i Barcelona té prou entitats treballant en aquesta línia per tal de poder fer un salt qualitatiu en aquest sentit en els propers anys.

5. Ampliar les rutes literàries existents en

l'actualitat a autors, il·lustradors i obres infantils i juvenils de la ciutat. Les rutes literàries són una acció que fusiona la promoció lectora amb el coneixement de la ciutat i la seva cultura. Es tracta, doncs, d'una iniciativa de dinamització de la ciutat i d'integració dels sectors nouvinguts, tan nombrosos a Barcelona.

6. Impulsar les accions teatrals per a infants i joves a partir de la potència de les entitats teatrals de la ciutat, com l'Institut del Teatre;

els cicles formatius del Teatre Nacional de Catalunya, i els altres teatres i companyies. El teatre ofereix indubtables elements educatius que el fan idoni, tant per arribar a sectors desfavorits de la societat com per establir intercanvis amb companyies i obres d'altres indrets.

Sens dubte Barcelona té una llarga relació amb la literatura que impregna la seva forma de sentir la ciutat i la cultura. La pervivència d'aquest sentiment, però, es juga en les noves generacions. En un moment de canvi en les formes d'accés a la ficció, de fortes migracions de la població i d'ampliació de les possibilitats de contacte entre les ciutats, el projecte de ser ciutat literària contribuiria sens dubte a l'impuls ciutadà per incorporar els nens i nenes a la lectura literària, a la integració i el coneixement mutu de les moltes cultures que configuren actualment la ciutat, i al treball cooperatiu amb les ciutats d'altres indrets. La ciutat té una ocasió immillorable de veure's a si mateixa en el seu capital acumulat, detectar les línies de millora i obrir-se a l'exterior per difondre i per aprendre com acostar els infants i els joves a la literatura.

L'autora

Teresa Colomer

Catedràtica de didàctica de la literatura a la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigeix el grup d'investigació GRETEL sobre les relacions entre lectura, literatura infantil i juvenil actual, i educació literària a l'escola obligatòria.